

Siiditee

Karavaniradade, mäekurude, valvetornide, oaside ja garnisonikindluste võrgustik, mis ääristas üht planeedi kõige karmimat osa – Siiditeed –, oli 13.–14. sajandil maailma suurim magistraal. Kaubavedu piki seda marsruuti õitses hiigelsuure mongoli impeeriumi kaitse all.

Teeröövli ja poliitiline ebakindlus olid Siiditee rajalõikudel pidevaks ohuks. Tangi dünastia (vt lk 160–161) ajal ja hiljem mongolite (vt lk 164–165) kaitse all oli Siiditee suhteliselt rahulik ning kaubandus oli väga aktiivne.

Mongolite impeerium

1250. aastaks olid Tšingis-khaan ja tema järglased vallutanud ala, mis ulatus Kollasest merest Musta mereni. Mongolite kaitse all õitses Siiditee 6400 km pikkuse kaubateena, mida mööda võisid rändajad ja kaupmehed liikuda enneolematult turvaliselt.

Kublai-khaan (vt lk 165), kes sai mongolite suurvürdiks 1260, kuulutas end hiljem Hiina keisriks. Ta pani aluse Yuani dünastiale, mis suutis Hiinat valitseda kuni aastani 1368 ja seadis oma õukonna sisse

Dadus (nüüdses Pekingis).

Enne 13. sajandit oli mõtte reisida Euroopast Hiinasse ennekuulmatu, kuid Siiditeed kasutades läbisid mõned kaupmehed ja misjonärid kogu teekonna kuni Kublai-khaani pealinnani. Nende hulgas olid Venezia kaupmehed Niccolo ja Maffeo Polo, kes jõudsid Dadusse 1266. Seal võttis neid hästi vastu suurkhaan, kes soovis kuulda ristiusu ja lääne teaduse kohta. Viie aasta pärast saabus Kublai kotta koos Niccolo ja Maffeoga noor Marco Polo (vt paremal). Samuti 13. sajandil tegi palverännaku Hiina kristlane Rabban Sauma, ent vastupidises suunas: Dadust Jeruusalemma ja seejärel Lääne-Euroopasse. Mõlema reisi ülevaated pakkuvat lummatavat pilku elule Siiditee ääres keskaegses Aasias.

Vääriskaubaga kaubitsemine

Siid polnud ainus mööda Siiditeed veetav hinnaline tarbekaup: seal liikus ka vürtse, ravimeid, vandlit, haruldasi taimi, eksootilisi loomi, kaasa arvatud leopardi, ning vääriskive, nagu merevaiku ja lasuriiti. Läänest tulid kangad, kuld ja hõbe. Hiinast tõid karavanid siidi, paberit, relvi, mürri ja koguni rabarberit. Kaubad müüdi või vahetati teiste tarvete vastu peatuspaikade turgudel.

Kaupu veeti olenevalt asupaigast kaamelite, hobuste, härgade ja jakkide seljas. Kaheküüruline baktria kaamel oli Kesk-Aasia tugevaim kandeloom. Ta talus kõrvetavat kuumust ja lõikavat külma ning pidas vastu oasilinnade vahel ilma veeta. Siiditeel liikusid suured karavanid: 400 loomaga kaamelikaravan polnud haruldane.

Id Kahi mošee Kašgaris ehitati 1422, kuid hõlmab vanemaid, 8. sajandist pärinevaid rajatisi ja seda hakati mošeena kasutama 996. Kašgar paikneb põhja- ja lõunapoolse Siiditee ühinemiskohal ning oli värv läände reisimisel. Asutatud 76 pKr garnisonilinnana Pamiiri jalamile, võimaldas see pääsu Kesk-Aasiasse, Indiasse ja Pärsiasse viivatele mäekurudele.

Taklimakani kõrb oli suur tõke Hiina ja läänepoolsete maade vahel. Siiditee hargnes kaheks rajaks, mis põikasid ümber selle kõrbe – üks põhja ja teine lõuna poolt.

1. sajandil eKr garnisonilinnana rajatud Gaochang sai tähtsaks usukeskuseks, kui budism oli kindlalt juurdunud.

Elutähtis oas Siiditee põhja- ja lõunaharu vahel – Dunhuang – õitses nii Hani kui ka Tangi ajal. 1900. a avastati ühes koopas hulk põnevaid dokumente, mida Dunhuangi mungad olid sajandite jooksul kogunud.

Siiditee mongolite ajal

Kuigi Kublai-khaanile alluvad mongolid vallutasid Hiina alles 1279, olid nad Tšingis-khaani surma ajaks 1227 saanud oma võimu alla põhjaalad. Mongolite vallutatud Põhja-Hiina, Kesk-Aasia, Pärsia ja Venemaa osad olid vanade teede kaudu ühendatud Siiditeega.

Hiina geomeetriline keskpunkt

– Lanzhou linn Huang He – oli Hani dünastia ajal suur Siiditee kaubanduskeskus.

Varasem Hiina pealinn

Changan (praegune Xian) tähistas Siiditee idapoolset alguspunkti. Siit veeti kaupu ka itta: Koreasse ja Jaapanisse.

VENEZIA KAUPMEES JA SEIKLEJA (1254–1324)

MARCO POLO

Teismeealisena saatis Marco Polo oma isa ja onu nende teisel reisil Hiinasse, kus nad külastasid Kublai-khaani muinasjutulist õukonda. Marco õppis mongoli keelt ning suurkhaan palkas ta kolmeks aastaks erisaadiku ja -haldurina Ida-Hiinasse. Ta naasis Veneziasse 1295, kuid võeti järgmisel aastal genovalastega peetud merelahingus vangi. Vangipölvles dikteeris ta kaasvangile ülevaate oma reisidest. Marco Polo „Reisid“ oli Euroopa lugejale kõige üksikasjalikum ülevaade Ida-Aasiast. See trükiti 1483 ja mõjutas paljude hilisemate maadeuurijate mõttemaailma.

„Ma pole rääkinud pooltki sellest, mida nägin.“

MARCO POLO, 1324

P Ä R A S T

Hulk mõjureid tingis Siiditee hääbumist, nii et see ei kestnud 15. sajandinigi.

MUST SURM

1330. aastatel algasid Hiinas muhkkatku puhangud ja ilmselt just peamiselt Siiditee kaudu levis **Must Surm 186–187** » läbi Kesk-Aasia Euroopasse.

MONGOLI HIINA KOKKUVARISEMINE

Olles julgestanud Siiditeed 13. sajandi keskpaigani, kaotasid mongolid 1368 võimu Hiina üle **Mingi dünastiale** « 166–167.

KAUBANDUS MINGI AJAL

15. sajandi hakul ühinesid hiinlased India ookeanil tegutsevate Araabia, Pärsia ja India kaupmeestega. **Zheng He** « 167 juhitud **aardelaevastikud** vedasid kaupu, nt sinivalget portselani, Lähis-Itta ja koguni Aafrikasse.

UUS KAUBATEE

Kaubavahetus Euroopa ja Ida-Aasia vahel sai võimalikuks Vasco da Gama avastatud **India meretee 224–225** » kaudu.

ARHEOLOOGIA

Siiditee taasavastasid Euroopa maadeuurijad 19. sajandil. Sellele andis nime Saksa geograaf Ferdinand von Richthofen. Tehti väljakaevamisi mitmes Taklimakani piirkonna **iidses linnas**, sealhulgas Dunhuangis ja Gaochangis.

GAOCHANG

UUS SIIDITEE

Aastal 1998 kohtusid enam kui 30 riigi esindajad, et arutada võimalust rajada **Euroopa, Kaukaasia ja Aasia** vahel muistsete trasside tänapäevane variant.